

המשלים בפירושי רש"י לתורה

נסים אליקים

דברי מבוא

המשל הוא יצירה ספרותית הלקוח לרוב מעולם החי, הצומח או הדומם, ורומז לעניינים חשובים בחיי האדם לשם לימוד לקח או מוסר השכל.¹ במקרא משלים הרבה, מהם משלים קצרים מאוד בני משפט אחד או ניב אחד² (מטאפורה או פרבולה), ומהם ארוכים יותר,³ מהם פתגמי

1. שמות נרדפים למשל: אליגוריה - השאלה (מטאפורה) מורחבת; פבולה (Fabula); למשל הקצר - פרבולה. בארמית מתלא, ובערבית מתיל (בחילוף ההגאים ת/ש).
2. לפעמים המטאפורה בת מילה אחת, כגון: 'מִבְּטָן שָׂאוֹל שְׂוֹעֵתִי (יונה ב ג); 'כִּלְיוֹת חֹטֵהוּ, יָדָם עֲנִי, 'בְּמַתֵּי אֶרֶץ (דבי לב: יד ג); 'וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ (במי טז לב); 'יָד הַיֶּרְדֵּן, (שם ג כט); 'יִרְכַּתִּי צִפּוֹן (תהי מח ג); 'יַעֲשֶׂן אֶף הִי (דב כט יט); 'עַד לֵב הַשָּׁמַיִם (שם ד יא); 'אֲלֹבֵשׁ שָׁמַיִם (ישו נ ג); 'הַמִּקְרָה בְּמַיִם עֲלִיּוֹתָיו (תהי קד ג); 'וּרְאִשׁוֹ מְגִיעַ הַשָּׁמַיִם (ברי כה יב); 'וְאִשָּׁא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים (שמי יט יד). מטאפורות המשמשות כניבים, כגון: 'הָגַם שָׂאוֹל בְּנִבְיָאִים (שמי"א י יב); 'יָט כַּד; 'יָבֹת אֲכָלוּ בֹסֵר וְשִׁנֵּי בָנִים תִּקְהִינָה (ירי לא כח; 'יִחֲזִי יַח ב-ג); 'מִרְשָׁעִים יִצָּא רִשְׁעֵי (שמי"א כד יד); 'אֵל יִתְהַלֵּל חֹגֵר כַּמְּפַתְחֵי (מלי"א כ יא), ועוד.
3. משל הנשרים (יחזי יז ב-יב); משל הכרם (ישו ה א-ז); יער הנגב (יחזי כא א-ה); הסיר השפות על האש (יחזי כד ג-יא); משל יותם (שופי ט ח-טו); סיר נפוח, מקל שקד (ירי א א-ב); משל החורח והארז (מלי"ב יד-ט); כבשת הרש (שמי"ב יב א-ד); חזיונות זכריה, מגילה עפה, איפה (זכי ה א-יא), ועוד. יש משלים שפתרונם בצדם, כמו המגילה והאיפה בזכריה פרק ה; סיר נפוח ומקל שקד בירמיהו פרק א, ועוד. ויש משלים ללא פתרון בצדם, כמשלי יחזקאל וכמה מחזיונות זכריה. כמו"כ ראה דבריו של הרמב"ם, מו"נ חלק ב, פרק מג; היד החזקה, הלכות מלכים יב א. לדעת הרמב"ם, אין לבקש נמשל לכל פרט במשל, ראה מו"נ חלק א, פתיחה.

משל עממיים, 'משל הדיוטי' המורגלים בפי העם,⁴ ומהם משלי הגות,⁵ משלים נבואיים⁶ ומשלי קינה.⁷ לשונם של כל אלה במקרא היא שירית או שהם כתובים בסגנון רם, שמהם ניתן ללמוד, כאמור, מוסר השכל ולקח לימודי. נציין שבכל הטקסטים ההלכתיים אין המקרא משתמש במטאפורות, להוציא שלושה מקומות, שאותם ציינו חז"ל במפורש, כדלהלן:

- א. שמי כא יט: 'אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה'.
תרגום אונקלוס: 'אם יקום ויהליך בברא על בְּרִייה ויהי זכא מחיא'.
רש"י: 'על בוריו וכוחו'.⁸ ובכן, משענתו - בְּרִיו, כוחו - ולא מקלו.
 ב. שמי כב ב: 'אם זרחה השמש עליו דמים לו'.
תרגום אונקלוס: 'אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי דמא ליה'.
רש"י: 'אין זה אלא כמין משל. אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך כשמש הזה שהוא שלום בעולם, כך פשוט לך שאינו בא להרוג...'.⁹
 ג. דבי כב יז: '... ופרשו השמלה לפני זקני העיר'.
רש"י כתב בעקבות הספרי לפסוקנו: 'הרי זה משל: מחורין הדברים כשמלה'.
 וכן בירושלמי לכתובות: 'פרשו השמלה - הכל משל. תני ר' ישמעאל:

4. ראה לעיל הערה 1 וכן יחזי טז מד: 'כאמה כן בתה; ירי כג כח: 'מה לתבן את הברי'.
 5. המצויים הרבה בספר משלי (י א-כב; טז כה-כט) ובספר קהלת (יב ט) ועוד.
 6. יחזי יז ב-יב: הנשר הגדול; יחזי כא א-ה: יער הנגב; יחזי כד ג-יא: הסיר השפות על האש; במדי כג-כד: ארבע השירות של בלעם, שיש בהן מטאפורות רבות והן שופעות דימויים והשאלות.
 7. כדוגמת שיר המושלים (במדי כא כז-לב); קינת הלעג על מלך בבל (ישי יג ד-כג).
 8. כך במכילתא, נזיקין פי"ו. ועיין ברמב"ן על אתר וכן הרמב"ם, הלכות נזיקין ושמירת הנפש, ד ד: 'זה שנאמר בתורה על משענתו, אינו שיהלך והוא נשען על המטה או על אחר, שאפי' הנוטה למות יכול להלך על המשענת, לא נאמר משענתו אלא שיהיה מהלך על משענת בוריו, ולא היה צריך כח אחר להשען עליו'.
 9. לא כך פירשו רש"י, רבנו בחיי והראב"ד. הרמב"ם ראה בזה כעין משל. ראה דבריו בהלכות גנבה ט יא.

זה אחד משלשה מקריות שנאמרו בתורה במשל...¹⁰ המשל מצוי בברייתא דל"ב מדות, המיוחסת לר' אליעזר, בנו של ר' יוסי הגלילי. במידה כ"ו נכתב כך:

ממשל, כיצד? יהלוך הלכו העצים למשוח...! (שופי ט ח-טו), כיוצא בו: 'החוח אשר בלבנון...! (מל"ב יד ט-י)... במה הדברים אמורים בדברי קבלה, אבל בדברי תורה ומצוה אי אתה יכול לדורשן בלשון משל, חוץ מגי' דברים ר' ישמעאל דורשן בלשון משל, והלכה כדבריו בשניים: 'אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו' - על בוריו... (שמי' כא יט). כיוצא בו, 'אם זרחה השמש עליו' (שמי' כב ב). וכי השמש לו לבדו זרחה? אלא מה השמש שלום בעולם, אף הגנב אם ידוע שלא ביקש רק שלום הרי בעל הבית חייב עליו בדמיו. באלו שנים הלכה כרבי ישמעאל. והגי': 'ופרשו השמלה - מחוורים הדברים כשמלה' (דב' כב יז).

גם ביצירה החז"לית הבתר-מקראית (תלמודים ומדרשים) נמצאים משלים למכביר, ואלה כתובים בלשון פרוזאית-סיפורית, התורמים תרומה מיתודית גדולה ומאפשרים לעמוד על דברי תורה כדבריהם: 'אֵל יְהִי הַמֶּשֶׁל הַזֶּה קַל בְּעֵינֶיךָ, שֶׁעַל יְדֵי הַמֶּשֶׁל אָדָם יִכּוֹל לַעֲמוֹד בְּדַבְרֵי תּוֹרָה'.¹¹ בין המשלים החז"ליים ישנם משלים רבים מהווי המלכים-הקיסרים במסעיהם ובארמנותיהם, ואלה משמשים משל למלך מלכי המלכים הקב"ה ביחסו לבריותיו (ישראל, עכו"ם, עולמו).

בשבחו של הלל הזקן סיפרו שלמד משלים (מסכת סופרים טז ז), וכך גם תלמידו, ר' יוחנן בן זכאי (סוכה כח ע"א). על בר קפרא אמרו שידע

10. וכך בירושלמי לכתובות כו א: 'ופרשו השמלה - הכל משל זה אחדי וכו', וכך במכילתא (משפטים, מסכת נזיקין, פרשה ו). וראה רמב"ם הל' נערה בתולה ג יב. והעיר הנצי"ב בפירושו למכילתא, ברכת הנצי"ב: 'כמין משל. פי' לא כשאר דרשות דאין הפסוק יוצא מידי פשוטו, אלא שנכלל ברמז דיוק הלשון חוץ מהפשט. אבל בגי' פסוקים אלו, הפשט הוא משל ומליצה'.

11. פתיחתא לשיה"ש רבה, שם פ"א ה.

שלוש מאות משלים (ויק"ר כח ב), והבולט בין ממשלי המשלים היה ר' מאיר, שעליו אמרו: 'משמת ר' מאיר בטלו מושלי משלים' (סנה' לח ע"א). המשפט הפותח את המשל לרוב מנוסח כך: 'משל למה הדבר דומה',¹² ולפעמים מובא משל עממי, הפותח במילים: 'משל הדיוט אומר', וזאת כדי להמחיש רעיון מסוים.

משלים בשימוש רש"י בפירושו לתורה

רש"י משתמש בפירושו לתורה במבחר משלים מהספרות החז"לית הבתר-מקראית. הספרות החז"לית משופעת במשלים,¹³ ורבים מהם מחיי המלך והסובב אותו. בפירושו לתורה, הביא רש"י כ-40 משלים בלבד,¹⁴ שברבים מהם התוכן לקוח מחיי המלך וסביבתו. כל המשלים שהובאו בפירושו לתורה מקורם בספרות חז"ל, ואין אף לא משל אחד מפרי רעיונו של רש"י. ברוב המקומות שמובאים בהם משלים, מצוין רק משל אחד, להוציא מקומות אחדים,¹⁵ וכך גם מובא ברש"י.

רק בשלושה מקומות נראה כאילו רש"י מביא יותר ממשל אחד, אך להלן נוכיח, שלמעשה רק בעניין אחד רש"י מביא יותר ממשל אחד (ברי טו יח + דבי א ז).¹⁶ כאמור, בדרך כלל שאב רש"י את המשל ממקור חז"ל

12. גם אצל אומות אחרות השתמשו במשלים; הידועים שבהם: 'משלי אזופוס' היווניים (המאה החמישית לפה"ס), לה-פונטיין הצרפתי וקרילוב הרוסי (המאה ה-יט).

13. בבדיקת המקורות החז"ליים על התורה, תלמוד בבלי, מדרש רבה, תנחומא, מדרשי ההלכה, פדריא וילק"ש - נמצאו מעל ל-1000 משלים, הפותחים כך: 'משל ל-י או 'משל למה הדבר דומה'. מתוך הנחה שיש משלים שנכפלו במקורות השונים, הרי שעדיין מדובר במאות רבות של משלים; רבים מהם תוכנם הוא עניינים מחיי המלך (המשפחה, הארמון, משרתי המלך למיניהם, המדינה).

14. רשימת כל המשלים ברש"י ומקורותיהם החז"ליים הובאה בנספח, שבסוף מאמרנו.

15. שמי טו יב במכילתא, בשלח, שירה פרשה ט; שמי לב לא בברכות לב ע"א; במדי יא ה בספרי, בהעלותך פסקה כט לא; דבי א כז בספרי כ"ד ותנחומא בובר, שלח, הוספה יט; להלן נלך ונפרט.

16. שני המקומות שלכאורה יש בהם יותר ממשל אחד באותו 'דיבור מתחילי' - הם: ברי לו א ובמדי כט לו.

המתייחס ישירות לפסוק המבואר, אך יש שרש"י מביא משל ממקור מרוחק לפסוק המתבאר.¹⁷

נציין, כי במקומות שבהם פתח רש"י את המשל בניסוח הסביל: 'נמשלו ל-' בבניין נפעל, כוונתו לומר, שהמקראות עצמם מרמזים לנמשל. כך בפירושו לברי' טו י; כו לד; שמי' א א; שמי' יג יג. בשאר המשלים המזדמנים ב-36 מקומות, הניסוח הוא: 'משל ל-', וכאן המשל לא נרמז בפסוק והובא כאמצעי מיתודי להבהרת העניין המתבאר. מכלל המשלים שהובאו ברש"י, יש כמה משלים עממיים, 'משלי הדיוטי', והם מצויים בפירושו לשמות טז כח; במד' כב יב; דב' א ז וברי' טו יח.

במאמרנו זה נתייחס לנושאים הבאים:

- מה ראה רש"י דווקא במקומות מסוימים (כ-40 ד"ה) להיעזר במשל?
- לשם מה מובא יותר ממשל אחד באותו 'דיבור מתחיל'?
- מה ראה רש"י להביא משל אחד, אף שבמקור החז"לי יש יותר ממשל אחד?

א. מה ראה רש"י להיעזר במשל דווקא באותם מקומות מסוימים?

בניתוח תוכנם של המשלים שהביא רש"י בפירושו לתורה, נמצא כי הם עוסקים בשלושה תחומים:

- א. אהבת ה' לישראל ולמנהיגיו, כולל שכרם ועונשם.¹⁸

17. כך בברי' ג יז הביא משל מתנחומא לפרשת כי תצא, ד; וכך בדב' א כז הביא משל מתנחומא בובר לפרשת שלח, יט.

18. אהבת ה' לישראל: ברי' טו י; שמי' א א; יד כ + דב' א לא; ל טז + במי' כו א; ויק' ד יט; יא ב; במד' יא ב; יא ה; יט כב; כב יב; לג א; דב' א כז; כא כג; ברי' לו א (2); במי' כח ב (סה"כ: 19 משלים).

סניגוריה על ישראל: שמי' לב לא; במד' כא כ; במד' כו יג (סה"כ: 3 משלים).

חיבה למנהיגי ישראל: במד' יב י; יח ח (סה"כ: 2 משלים).

שכר ועונש לישראל ולמנהיגיו: ברי' ג יז; שמי' יז ח; ויק' ד יז; י ב; כו יז; דב' יא יז (סה"כ: 6 משלים).

ב. יחסו השלילי של הי לאומות הַשְּׁעוֹת.¹⁹

ג. ארץ ישראל.²⁰

לאחר מיפוי זה של תוכני המשלים שבחר רש"י לשבץ בפירושו על התורה, עדיין יש לשאול, מפני מה נבחרו דווקא תחומים אלה? התשובה לכך קשורה למצב ההיסטורי-מדיני בדורו של רש"י שמתייחס למצולע זה בין שלוש הצלעות: ישראל והעמים, ובעיקר הנצרות (אדום) וישמעאל (מצרים?), שמוקד הסכסוך ביניהם היה השליטה בארץ ישראל, דבר שגרם למסעי הצלב שנתמשכו זמן רב, שהראשון שבהם היה בשנות חייו האחרונות של רש"י.²¹ מלחמת הנצרות באסלאם הפילה חללים רבים בין שלומי אמוני ישראל ויבין צבאות שער וקדר אבד צבאי ונעדרו קהלים קהלים של יהודים באשכנז מסרו נפשם על קידוש ה', בשל סירובם לחסות תחת דגלי הצלב.

עם זאת, היו גם כאלה מבני ישראל אשר אָבַחַת החרב הטילה מורא בלבם, והם נאנסו לטבול שלא מרצונם. סנגוריה על אלה לימד רש"י, בתבעו שלא לדחותם מקהל ישראל.²² במוקד הסכסוך, כאמור, הייתה הזכות על ארץ ישראל; ואין צריך לומר, שבאותם ימים נתכרסמה זכות זו.²³

רש"י חיזק ידיים רפות וברכיים כושלות של שארית הפליטה, שסבלה מאוד במסע הצלב הראשון, חיזק את רוחו של עם ישראל והעלהו על נס כעם הבחירה של ה', אשר זכותו על ארץ ישראל תקפה וקיימת, גם אם דתות אחרות, אדום וישמעאל, נאבקות על זכות זו. גם אם המוני ישראל באשכנז, באירופה ובארץ ישראל סבלו ייסורים וטבח, הדבר אינו נובע מנטישת ה' את עמו, אלא מדובר בייסורי אהבה ומירוק. רשעות הגויים

19. ברי טו י; ברי כו לד (עֲשׂוּ); שמי יג יג; שמי טו יב; שמי כה יח (עמלק); ברי לו א - שני משלים (עשו); במדי כט לו (סה"כ 8 משלים).

20. ויקי יח כח; דבי א כג; א כז; ברי טו יח + דבי א ז (סה"כ: 5 משלים).

21. מסע הצלע הראשון היה בשנת 1096, ורש"י נפטר ב-1109 למניינם.

22. פרדס לרש"י, דף כג עמ' ב.

23. על תקופה הרת אסון לקהלי ישראל, ראה צי גרץ דברי ימי ישראל (מהדורת שפייר, ד), עמ' 105-125.

ואכזריותם הם ההוכחה להיותם חסרי יראת א-להים, ואין הם יכולים להיקרא בני א-להים ולשכון במחיצתו.

דברי חיזוק אלה הם כמים קרים על נפש עייפה. כדי שהדברים יובנו ויפלו על אזניים קשובות, בעיקר אם כתובתם היא פשוטי העם, אין טוב מאשר לאיירם ולהדגימם במשלים שובי לב, המשולבים בביאורי רש"י לפסוקי התורה, במקומות רלוונטיים לסיטואציה ההיסטורית האמורה על שלושת מרכיביה: חיבת ישראל על אף ייסוריו, דחיית הגויים וזכות ישראל על ארצו העתיקה.

נראה שבבסיס תיזה זו מונחת התשובה לשאלתו של ר' יצחק בפתחת פירושו של רש"י לתורה:

אמר ר' יצחק: לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ'החודש הזה לכם' שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, ומה טעם פתח בבראשית? משום 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים' (תהי' קיא), שאם יאמרו אוה"ע לישראל: ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם: כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו.

בדברים אלה בא רש"י להטעים את זכותו של עם ישראל על ארצו כתבטחה א-לוהית. האם אין כאן הדגשה, ודווקא בפתחת פירושו לתנ"ך, לזכות זו על רקע מסע הצלב הראשון?²⁴ ניצחון נושאי הצלב במסע הראשון יצר אתגר תיאולוגי כנגד הדעה הנוצרית, שהי' נטש עמו והעביר את בחירתו לנצרות, והיא היא כנסת ישראל החדשה. אתה כרת ה' ברית חדשה.

דוחק השעה האיץ ברש"י הפרשן לפנות לעם הרחב בלשון המובנת לו, במשלים, כדי להדגיש את שלושת האלמנטים הרלוונטיים לשעתם: בחירת

24. זו השערתו של החוקר לואיס. על כך ראה: א' טויטו, 'הפשטות המתחדשים בכל יום', עיונים בפירושו של רש"י לתורה (רמת גן תשס"ג), עמ' 41, ושם הערה 39.

ישראל היא יציבה, זכות עם ישראל על מולדתו, ומאידך, רשעת הגויים שאינה יכולה להצדיק את דבריהם, שהם עתה העם הנבחר. מכאן שאין מקום לעשות שימוש מיתודי נרחב במשלים לשאר התחומים, כמו: מצוות וחוקים; ביסוס אמונות ודעות של הדת הרמה וענייני אלוהות גבוהים; להבדיל, עניין האלילות; המקדש וענייני קדושה אחרים; גיהנום וגן עדן וענייני העולם הבא; גשמות האל ונושא תחיית המתים ושאר העיקרים.

ב. רש"י מביא יותר ממשל אחד באותו דיבור מתחיל, לשם מה?

לכאורה, בעיון שטחי בפירושי רש"י, נמצא שרש"י מביא יותר ממשל אחד להדגים ביאורו באותו דיבור מתחיל. המקומות הם:
 (א) ברי' לו א (ב) במד' כט לו (ג) ברי' טו יח + דבי' א ז.
 בעיון מעמיק ניתן להיווכח, כי רק בעניין אחד נדרש רש"י ליותר ממשל אחד, והוא בעניין נהר פרת הנקרא 'נהר הגדול' (ברי' טו יח; דבי' א ז), ויש לכך הסבר.

בטרם נבחר את המקרה היחיד, נעיין בשני המקרים האחרים:

(א) ברי' לו א:

וישב יעקב... משל למרגלית שנפלה בין החול, האדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית ומשמצאה הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל את המרגלית (תנחומא, וישב א).
 דבר אחר. וישב יעקב. הפשתני הזה, נכנסו גמליו טעונים פשתן.²⁵ הפחמי תמה: אנה יכנס כל הפשתן הזה! היה פיקח אחד משיב לו: ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כלו. כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר: מי יכול לכבוש את כלן! מה כתיב למטה: 'אלה תולדות יעקב יוסף', דכתיב: 'והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקשי' (עובדיה א יח). ניצוץ אחד יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כלם (תנחומא שם, ברי"ר פד ה).

²⁵ בב"ר פד ה אין מדובר בפשתן, אלא בחבילות קוצים.

בהשוואת כתבי-היד של פירוש רש"י לפסוקנו, לא נמצא את משל הפשתני והגמלים,²⁶ וא"כ יש לפנינו במקור פירושו של רש"י רק משל אחד, משל המרגלית בחול. אך גם אם נניח שרש"י הביא שני משלים אלה, אין שניהם מתייחסים לאותה נקודה, אלא לפנינו שני משלים לשני עניינים. משל המרגלית בא להצדיק את אזכור יעקב בארץ כנען, בארץ מגורי אביו, דבר שלכאורה הוא מיותר, שהרי הוזכר כבר: 'ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע היא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק' (בר' לה כז). ועוד, משל המרגלית מסביר: אחר שהזכיר את מקומות יישוביהם הרבים של עשו, אלופיו ומשפחותיו, שהם במשל - 'החול', עתה נמצאה המרגלית, שהיא ארץ כנען, ואין להתעסק עוד בחול ובצורות! המשל השני, משל הפשתני והגמלים, קשור לפחדו של יעקב מריבוי זרעו של עשו, והדברים אודות ניצוץ אחד של אש שיכלה את הפשתן הרב - יש בהם כדי להפיס את דעתו של יעקב.

(ב) **במד' כט לו:** 'והקרבתם עלה אשה ריח ניחח לה' פר אחד...
רש"י: פר אחד איל אחד. איל כנגד ישראל. התעכבו לי מעט עוד. ולשון חיבה הוא, כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם: קשה עלי פרידתכם, עכבו עוד יום אחד. משל למלך שעשה סעודה וכו' כדאיתא במס' סוכה (נח): ובמדרש ר' תנחומא. לימדה תורה דרך ארץ שמי שיש לו אכסנאי, יום ראשון מאכילו פטומות, למחר מאכילו דגים, למחר מאכילו בשר בהמה, למחר מאכילו קטניות למחר מאכילו ירק, פוחת והולך כפרי החג.

גם כאן אין מדובר בשני משלים לאותו עניין; המשל הראשון, משל האב והבן, הוא ביטוי ליחס ה' לישראל ואהבתו אותם, המבקש להיות עמהם. המשל השני, משל האכסנאי, מתייחס לפרי החג ההולכים

26. כך גם במהדורת 'הכתרי' שבהוצאת אוניברסיטת בר-אילן.

ומתמעטים משלושה עשר פרים ביום הראשון עד לשבעה פרים ביום השביעי - כנגד אומות העולם.

(ג) **דב' א כז:** '... ותאמרו בשנאת ה' אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו.'

רש"י: (1) בשנאת ה' אותנו. והוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו. משל הדיוט אומר: מה דבלבך על רחמך, מה דבלביה עלך.

(2) בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים. הוצאתו לשנאה היתה. משל למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים ויש לו שתי שדות, אחת של שקיא ואחת של בעל. למי שהוא אוהב נותן של שקיא, ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל. ארץ מצרים של שקיא היא שנילוס עולה ומשקה אותה, וארץ כנען של בעל. והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען.

אף שמדובר בדיבור מתחיל אחד, כל משל מכוון על חלק אחר בדיבור המתחיל, כדלהלן: הראשון מביע אספקט פסיכולוגי - הרגשות והמחשבות של אדם מושלכות על הזולת. בני ישראל חושבים שהי שונא אותם, כי הם שונאים את ה', וזהו משל ההדיוט: 'מה דבלבך על רחמך, מה דבלביה עלך'.

המשל השני מופנה כלפי הוצאתם ממצרים והבאתם לכנען. גם כאן יש ביטוי להרגשתם הסובייקטיבית המסולפת - הוצאתם ממצרים ארץ המושקית מן הנילוס, לעומת כנען, שהיא כשדה בעל וזקוקה למי גשמים, מה שאין כן, שהרי 'כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה... למטר השמים תשתה מים... עיני ה' א-להיך בה מְרַשֶׁת השנה ועד אחרית שנה' (דב' יא יא-יב), והיא: 'ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה ובהרי (דב' ח ז).

עתה נפנה לשני מקורות שמתייחסים לאותו עניין, ובשניהם רש"י מביא בביאורו יותר ממשל אחד:

ברי טו יח + דב' א ז: 'עד הנהר הגדול נהר פרת'.
ברי טו יח: 'הנהר הגדול נהר פרת... משל הדיוט: עבד מלך-מלך;
 הדבק לשחזור וישתחוו לך'.²⁷

דב' א ז: 'הנהר הגדול נהר פרת... משל הדיוט אומר: עבד
 מלך-מלך; הדבק לשחזור וישתחוו לך; קרב לגבי
 דהינא ואידהן'.

מקורותיו החז"ליים של רש"י

בילק"ש (ברי ב רמז כא) הובאו שני משלי ההדיוט הראשונים שרש"י מביא: 'עבד מלך-מלך' ו'הדבק לשחזור וישתחוו לך'. כך גם בילק"ש לדברים (א רמז תתא) וכך גם בספרי לדברים (פסקה ו); ואילו במסכת שבועות (מז ע"ב) כתוב: 'עד הנהר הגדול נהר פרת. שמעון בן טרפון אומר: קרב לגבי דהינא ואידהן';²⁸ 'דבי רי ישמעאל תנא: עבד מלך-מלך. מכאן נוכל להסיק, שרש"י בפירושו לדב' א ז אסף את שלושת משלי ההדיוט מן המקורות הנ"ל ושיבצם בפירושו; לא כך עשה בפירושו לברי טו יח, ועוד נראה בהמשך הדברים.

נציין, שנהר הפרת המתואר כיגדולי אינו הגדול מבין ארבעת הנהרות בעדן, אדרבא! הוא הקטן שבהם, כי הוא נמנה אחרון, וסדרם שם: פישון,

27. למשמעות 'שחזור', ראה רש"י לברכות נו ע"א: 'משחרי לך פרסאי, שמשמעו שררה, אדנות ושליטה. הידבק לשליט, ובשעה שמתחווים לו, משתחווים גם לך. ותרגום אונקלוס לבמד' טו טו: 'לא חמור אחד מהם נשאתי' - 'לא חמרא דחד מנהון שחרית', וכן אבות ג טו: 'זוח לתשחורת', עניינו אצל הגדול והאדון, לא יתגאה עליהם במשאו ובמתנו. בגרסת הערוך, ערך 'שחן' נכתב: 'הדבק לשחון וישחון לך'. כלומר, הידבק לחמימות ותתחמם. כי תרגום של 'כחם צח עלי אורי' (יש' יח ד) - 'כשחין פצח'.

28. וכך גם בילק"ש ליהושע א ד. ראה גם תוי"ט למס' מידות (ד ב) לעניין 'השער הגדולי במקדש, שאף שם פירש כמו לגבי הנהר הגדול נהר פרת ומביא את משל דהינא, ה'שפן'. משל זה הובא גם בתנחומא לפרשת וירא (יא), וראה גם בבתי מדרשות של וורטהיימר חלק א, מדרש ילמדנו לוירא, אות נא.

גיחון, חידקל ו'הנהר הרביעי הוא פרת' (בר' ב יא-יד).

אכן בספר דניאל (י ד) החידקל מתואר כגדול: 'ואני הייתי על יד הנהר הגדול הוא חדקל'. החידקל ביחס לפרת הוא הגדול, ולכן דניאל, היושב בבבל, מתאר את החידקל 'הנהר הגדול'.²⁹ לעומתו, כאשר מוזכר נהר הפרת בזיקה לארץ ישראל, מפאת חשיבות א"י נקרא הפרת 'הנהר הגדול',³⁰ או סתם 'הנהר' בה"א הידיעה,³¹ וכאשר אינו מוזכר בזיקה לא"י, הוא נקרא סתם 'נהר פרת'.³²

בהיות נהר הפרת גבולה הצפוני-מזרחי של ארץ ישראל, מייחסים לו הכתובים חשיבות, מעצימים את גודלו ומיידיעים אותו בה"א הידיעה - 'הנהר'. אונקלוס בתרגומו אף מרחיק לכת, ובכתובים שבהם צוין שם הארץ 'ארם נהרים', הוא מתרגם 'ארם דעל פרת' דווקא, על אף שהארץ נמצאת בין שני הנהרות, הפרת והחידקל (Mesopotamia). כך הדבר בבר' כד י: '... וילך אל ארם נהרים' - 'ואזל לארם דעל פרת', וכן בדב' כג ה: 'מפתור ארם נהרים' - 'מפתור, ארם דעל פרת'. אין זה אלא משום אותה חשיבות, שהפרת משמש כגבולה של ארץ ישראל.

מדוע נזקק רש"י לשלושה משלי הדיוט כדי לתאר את חשיבותו של נהר פרת?

על שאלה זו עומד ר' דוד פרדו בפירושו 'משכיל לדוד' על רש"י לתורה (דב' א ז), ואלו דבריו:

והא דהוצרך לגי משלים. לפי שלמשל הראשון דיעבד מלך-מלך קשיא: דאם כן, אף כשלא נזכר עם א"י לעולם היה צריך לקרותו 'גדול', כמו העבד דלעולם כמלך הוא אף כשאינו אצל המלך ממש. ולא מצינו בפרת שהוא קוראו 'גדול' אלא כשנזכר עם ארץ ישראל. לכך מיייתי משל אחר. דאין הכי נמי דהכא לא שייך כל כך משל דעבד המלך,

29. ראה פירוש רש"י לפסוקנו, שהובא בפירוש 'דעת מקרא' לדניאל י ד.

30. בר' טו יד; דב' א ז; יהו' א ד.

31. 'הנהר פרת' (דה"א ה ט; דב' יא כד; שמי כג לא). אמנם בבר' ב יד הובא השם בצירוף ה"א הידיעה ('הנהר'), ולא בזיקה לארץ ישראל, אך בכולם בתוספת ה"א הידיעה.

32. שמי"ב ח ג; מל"ב כג כט; כד ז; ירי' מו ו; מו י; דה"א יח ג; דה"ב לה כ.

שהרי פרת אינו עבד לא"י, אלא כך הוא המשל: 'הדבק לשחזור וישתחוו לך', כלומר, אפילו מי שאין לו שום היכר ושייכות עם המושל, שהרי אינו עבדו, אפילו הכי, כל זמן שהוא יושב אצל השחזור וישתחוו לו, מה שאין כן כשנפרד ממנו, שהרי אין לו שום מינוי ושייכות כלל. והכא נמי קוררו 'גדולי דווקא שנדבק לשחזור, אותה השתחוויה אינה נדבקת בו ואינה עושה בו שום תוספות פעולה, מה שאין כן הכא שהרוויח שם גדול, ההוא תוספת בגופו, לכך מייתי: 'קרב לגבי דהינא ואידהן'. והא לחוד לא סגי ליה שלא רצה לכנות 'דהינא' לא"י אלא שם מלך דברור וחשוב.

הפרת הוא בגבול א"י, והרי הוא כעבד המכובד כרבו - ארץ ישראל, ולכן נקרא 'הגדולי'. אך מפני מה לא נדבק לו התואר 'הגדולי' בכל אזכור? גם אם אינו בזיקה לא"י, שהרי התואר 'עבד מלך' אינו סר ממנו! המשל השני 'הדבק לשחזור וישתחוו לך' בא ליישב קושי זה. אין כאן תואר 'עבד' לפרת, אלא כאשר משתחוויים לאדון, משתחוויים לאדם שיושב לצדו, גם אם אין לו תואר כלשהו.

המשל השלישי 'קרב לגבי דהינא ואידהן' בא לבטא את הדבקות והישארות ההשפעה של השמן על המתקרב אליו, שגם הוא נדבק בשמן. רש"י אינו מסתפק במשל האחרון, כי רצה בתואר מכובד הקשור למלוכה ביחס לא"י וגבולה.

מעתה נשאל, אם שלושת המשלים נדרשים כדי לבאר את תוארו 'הגדולי' של הפרת, מדוע בברי' טו יח הביא רש"י רק שני משלים? נראה שבבראשית טו החזון הוא לעתיד רחוק: 'כי גר יהיה זרעך... ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה... ודור רביעי ישובו הנה...' (ברי' טו יג-טז). עם ישראל עדיין לא היה קיים. מרחק זה של דורות, המפריד בין כניסת ישראל לארצו והתקדשותה של הארץ, מונע מרש"י להביא את המשל השלישי 'קרב לגבי דהינא ואידהן', המבטא ממשות וקרבה עד כדי השפעה פיסית של השמן על המתקרב אליו. אך בדברים א' ז, ערב כניסתם לארץ, הכול מוחשי וקרוב, ושם מוסיף רש"י את משל השמן. תוספת זו בדב' א' ז מסבירה

ומצדיקה את הצורך בהתייחסות פרשנית כפולה לאותו דיבור מתחיל: 'הנהר הגדול נהר פרת', פעם בבראשית טו יח, ובשנית בדברים א ז, וזאת בשל החידוש הנוסף במשל השלישי: 'קרב לגבי דהינא ואידהן', כפי שביארנו. לולא זאת, אין דרכו הפרשנית של רש"י לבאר את אותו דיבור מתחילי אלא פעם אחת, ואם יש צורך להזכיר את מה שכבר פירש במקום אחר, דרכו להזכירו בקצרה ובהפניה לאותו מקום, כפי שנראה בשתי הדוגמות הבאות, הלקוחות מנושא מאמרנו - אָזְפוּר משלים בפירושו של רש"י לתורה:

א. אָזְפוּר חוּזר בַּקְצָרָה וּבִהְפָּנִיָה לְאָזְפוּר הַקּוּדֵם: שְׁמִי יָד כ - דְּבִי א לֹא

שְׁמִי יָד כ	דְּבִי א לֹא
"ויבא בין מחנה מצרים. משל למהלך בדרך ובנו מהלך לפניו. באו לסטים לשבותו, נטלו מלפניו ונתנו לאחרים. בא זאב מאחוריו, נתנו לפניו, באו לסטים לפניו וזאבים מאחוריו נתנו על זרועו ונלחם בהם כך: 'ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו'."	"כאשר ישא איש את בנו. כפי שפירשתי אצל יוסע מלאך הא-להים ההולך לפני מחנה ישראל, וגוי משל למהלך בדרך ובנו לפניו, באו לסטים לשבותו..."

ב. חידוש מכוון באָזְפוּר הַמְּשַׁל בַּפְּעַם הַשְּׁנִיָּה (שְׁמִי ל טז-בְּמִד' כו א)

שְׁמִי ל טז (העגל)	בְּמִד' כו א (בעל פעור)
"ונתת אותו על עבודת אוהל מועד. למדת שנצטווה למנותם בתחלת נדבת המשכן אחר מעשה העגל מפני שנכנס בהם מגפה, כמו שנאמר: 'ויגוף ה' את העם! משל לצאן החביבה על בעליה שנפל בה דָּבָר, ומשפסק אמר לו לרועה: בבקשה ממך מנה את צאני ודע כמה נותרו בהם, להודיע שהיא חביבה עליו'."	"וייהי אחרי המגפה וגוי. משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן, והוא מונה אותן לידע מנין הנותרות."

ההתרשמות הראשונית בהשוואת שני המשלים היא, כי בראשון יש אהבה וחום וצער גדול על מה שקרה לצאן. זאת ועוד, במשל הראשון יש בעלים המעסיקים רועה. הרועה מתבקש למנות 'את צאני', ויש גם התייחסות רגשית לצאן - 'צאן החביבה', 'להודיע שהיא חביבה', מה שאין כן במשל השני, אשר ניסוחו מביע קרירות רגשית, יש רועה המבצע פעולה חשבונאית בלבד: 'לידע מנין הנותרות'. במשל הראשון הזכיר רש"י 'דָּבָר', ובשני - 'זאבים'.

נציין שגם בחטא העגל נצטוו בני לוי להרוג 'איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרובו' (שמי' לב כז), ונהרגו שלושת אלפים מישראל, ועליהם באה גם מגפה: 'ויגוף ה' את העם על אשר עשו את העגל' (שם שם לה), ומיתתם הייתה בידי שמים (רש"י). כך היה גם בחטא בעל פעור: 'הרגו איש אחיו הנצמדים לבעל פעור' (במי' כה ה), נוסף למגפה שמתו בה עשרים וארבעה אלף מישראל (שם, שם, ט). יש לשאול אפוא, מה הסיבה לשינויים בין שני המשלים, כפי שהביאם רש"י? נראה שחטא העגל היה עניין פנימי בין ישראל לא-לוהיו, מה שאין כן בחטא בעל פעור, שהמדיינים היו שותפים בחטא זה, וראו בחרפתם של ישראל, דבר שגרם לחילול ה'; לפיכך בחטא העגל, המשל מזכיר, 'שנפל בה דָּבָר' ולא 'זאבים', הבאים מבחוץ וחודרים אל העדר. אך בחטא בעל פעור: 'נכנסו זאבים לתוך עדרו', זאבים המחבלים בכרם ה'. נציין עוד, שברשימת עשרת הניסיונות שניסו אבותינו את ה' במדבר, לא נמנה חטא בעל פעור, אך מנוי חטא העגל.³³ אין זה חטא נעורים של עם צעיר שזה עתה יצא ממצרים, המגשש ומנסה את א-לוהיו. מדובר בעם בשל ומבוגר הנופל למלכודת אלילית מכוערת ביותר, כחטא בעל פעור - 'על שם שפוערין לפניו פי הטבעת ומוציאין רעי, וזו היא עבודתו' (רש"י לבמד' כה ג עפ"י סנה' ס ע"ב). בשינויים ובמשבי הרוח השונים בין שני משלים אלו יש חידוש ומסרים שביקש רש"י להעביר לקוראי פירושו.

33. ראה בבלי, ערכין סא ע"א, ועיין שם במהרש"א המתייחס לכך.

ג. משל אחד בפירוש אחד לעומת המקורות שיש בהם יותר מממשל אחד

כמו ברוב המקורות החז"ליים שמציינים רק משל אחד לאותו עניין, גם רש"י מציין רק משל אחד, אלא אם כן נזקק מבחינה פרשנית-רעיונית ליותר מממשל אחד, כפי שראינו בפירושו לברי' טו יח ודבי' א ז. מתוך ארבעים המשלים שהוזכרו ברש"י, יש, לכאורה, במקורות החז"ליים ארבעה מקומות שבהם יש יותר מממשל אחד לאותו עניין, ורש"י ציין בהם רק משל אחד. להלן נוכיח, שהדברים אמורים רק לגבי שניים מהמקורות, ואילו בשניים האחרים נראה שהמשלים הכפולים מתייחסים לשני עניינים שונים.

במקורות יותר מממשל אחד, וברש"י רק אחד

א. שמי' טו יב: נטית ימינך. כשהקב"ה נוטה ידו, הרשעים כלים ונופלים, לפי שהכל נתון בידו ונופלים בהטייתה. וכן הוא אומר (ישעי' לא) 'והי יטה ידו וכשל עוזר ונפל עזור'. משל לכלי זכוכית הנתונים ביד אדם ונטה ידו מעט והן נופלין ומשתברין.

במכילתא³⁴ לפסוק זה נכתב: 'משל למה הדבר דומה, לביצים הנתונות ביד אדם, יטה ידו מעט כלן משתברות'. ובילק"ש³⁵ לפסוקנו: 'משל למה הדבר דומה? לביצים וכלי זכוכית שהם נתונים בידי אדם, אם יטה ידו מעט מיד הם נופלים ומשתברים'.

רש"י אינו מביא את משל הביצים, שהרי הוא דבר שבשגרה ובמציאות היום יומית, בעיקר בכפרים ובמשקי בית חקלאיים, שביצים נופלות ומשתברות, ולכן משל זה אינו מרשים כדי להמשילו במפלת המצרים. לעומת זאת, הזכוכית שהייתה יקרה בימיו של רש"י, ואינה מצויה בכל

34. בשלח, פרשת שירה, פרשה ט.

35. ראה רמז תליו.

בית, כשהיא נופלת ונשברת, יש הפסד וצער לבעליה, ולכן בחר רש"י: 'משל לכלי זכוכית'.

גם בפירושו לירמיה כה לד מביא רש"י את הזכוכית הנופלת ונשברת, כדוגמה לכלי חמדה: 'ככלי חמדה. כלומר אם תאמרו חשובים אנחנו, הרבה יש כלי חמדה של זכוכית נופלים ומשתברים ואובדים'.³⁶

ב. שמי לב לא: '... אנא חטא העם חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב'. פסוק זה לקוח מתפלתו-תחינתו של משה לפני הקב"ה, שיסלח לישראל לאחר חטא העגל. ופלא הוא, הרי תוכנו של הפסוק הוא קטגוריה ולא סגוריה!
רש"י, שהרגיש בסתירה פנימית זו, מציין:

א-להי זהב. אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכל חפצם. מה יעשו שלא יחטאו. משל למלך שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח בית זונות, מה יעשה הבן שלא יחטא.

מקור המשל הזה הוא בברכות לב ע"א, בשמו של ר' חייא בר אבא משמו של ר' יוחנן. אך שם יש עוד כמה משלים:

1. דבי ר' ינאי: 'אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר'.
2. ר' אושעיא: 'משל לאדם שהיתה לו פרה כחושה ובעלת אברים, האכילה כרשינין והיתה מבעטת בו. אמר לה: מי גרם לך שתהא מבעטת בי אלא כרשינין שהאכלתיך'.
3. רב אחא בריה דרב הונא אמר רב ששת: 'היינו דאמרי אינשי: מלי כְּרִיסְיָה זְנִי בִישְׁי (=מילוי כרסו הוא ממיני החטא).
מדוע רש"י התעלם משאר המשלים ובחר דווקא במשל המלך, שהשפיע

36. וראה עוד רש"י לשמי' כה לא ולישעיה נד יב.

על בנו כל טוב, וזה שגרם לחטאו?

שלושת המשלים, שרשיי התעלם מהם, עוסקים בענייני אכילה הגורמת לחטא. גם הם אמנם מביעים אותו רעיון של יישמן ישורון ויבעט, שמנת עבית פְּשִׁית ויטֹשׁ א-לוה עשהו...! (דב' לב טו);³⁷ אך המשל הראשון שבמרכזו העושר, הזהב - 'שהשפעת להם זהב', והבן שנתלה על צוארו כיס של זהובים - נבחר ע"י רש"י כיותר מתאים, וזאת בגלל דאגתו של הקב"ה לישראל טרם צאתם ממצרים, לשאול להם מהמצרים יכלי כסף וכלי זהב.³⁸ וכך גם בביות הים כפירוש רש"י לשמי טו כב:

יִסַּע משה. הסייען בעל כרחם, שעיתרו מצרים סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות, והיו ישראל מוציאין אותם בים. וגדולה היתה ביות הים מביות מצרים.³⁹

ובכן שנים רבות של שהות ישראל במצרים, ארץ הזנות האלילית בצירוף כיס גדול של זהובים, מה יעשו ולא יחטאו? מה יעשו ולא יעשו עגל מזהב?

מקורות חז"ליים שנראה בהם, לכאורה, יותר ממשל אחד, ולא כן
כאן נמצאה דוגמה אחת בלבד, שהקורא והמעייין עלול לחשוב שהמקורות מביאים יותר ממשל אחד, ורש"י בחר רק אחד, אך לא כך הדברים:

במד' יא ה: זיכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם. את הקשאים ואת האבטיחים ואת התציר ואת הבצלים ואת השומים.

רש"י: את הקשאים. אמר ר' שמעון: מפני מה תמן משתנה לכל דבר חוץ מאלו? מפני שהם קשים למניקות. אומרים לאשה: אל

37. ראה מהרש"א לברכות לב ע"א.

38. שמי ג כא-כב; שמי יא ב; שמי יב לה.

39. וכך פירש רש"י גם בדב' א א: "ודי זהב. הוכיחן על העגל שעשו בשביל זהב שהיה להם, שני: יוכסף הרביתי לה, וזהב עשו לבעלי (הוי ב י)."

תאכלי שום ובצל מפני התינוק. משל למלך... כדאיתא בספרי.

המקורות לדברי רש"י אלו הם בספרי:

פסקה כט: 'זכרנו את הדגה... ר' שמעון אומר: מפני מה המן משתנה להם לכל דבר שהיו רוצים חוץ מחמשת המינים הללו? משל למלך בשר ודם שמסר בנו לפדגוג והיה יושב ומפקדו ואומר לו: הנראה שלא יאכל מאכל רע ולא ישתה משקה רע. ובכל כך, היה הבן ההוא מתרעם על אביו לומר שלא מפני שאוהבני אלא שאי אפשר לו שאוכל'.

פסקה לא: 'ד"א. מה הַנְּדָד הזה שהוא מין אחד ומשתנה למינים הרבה, כך היה המן משתנה להם לישראל לכל דבר שהם רוצים. משל אומר לאשה: אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק'.

נתבונן ונראה שאין רש"י כותב: 'משל אומר לאשה', אלא 'אומרים לאשה', ומאידך, אין רש"י מצטט במלואו את המשל של המלך, בנו והפדגוג, אלא מרמז לו, 'כדאיתא בספרי'. ומפני מה לא עשה כן במשלים אחרים?

הספרי בא להסביר, למה המן דומה לַדָּד אישה - 'כטעם לַשֶּׁד הַשָּׂמֶן'; כמו שהשד של אישה הוא אבר אחד, ודרכו מרגיש היונק כל טעם בהתאם למאכל שאכלה אמו, וכל מאכל משפיע לטוב או לרע על היונק, כך המן הוא סוג אחד, אך ניתן להרגיש בו כל טעם, אלא שלחם אבירים זה היה נקי מכל נזק, ולכן נמנו בפסוקנו חמישה צמחים המזיקים ליונקים, שאוכלי המן לא הרגישו בטעמיהם.⁴⁰ אין זה משל, אלא מציאות טבעית, ועל כן לא כתב רש"י: 'משל אומרים לאשה', כלומר, השמיט את התיבה

40. ולמה לגברים לא השתנה המן למינים אלו? הרי אין בבטניהם עוברים שיוזקו מזה? אלא כדי שהנשים ישתוו לבעליהן, ולא יתאוו לטעמי חמישה מינים, כפי שבעליהם היו מרגישים, לו טעמו אותם במן.

ימשל⁴¹.

האמירה לאישה היא לטובת ולדה, אך היא, התאבה למזון זה, מרגישה שאינה באה על סיפוקה כמו המובא במשל של המלך, בנו והפדגוג (ספרי פסקה כט). נותרה השאלה: מדוע אין רש"י מצטט כדרכו את כל המשל, אלא פותח במילים 'משל למלך' וכו' ומפנה אותנו לספרי. התשובה לכך: אין רש"י מביא את כל המשל, כדרכו, בשל דעתם של חכמים בספרי, החולקת על דעת ר' שמעון, כדלהלן:

וחכמים אומרים: מן היה משתנה להם לישראל לכל דבר שרוצים, אלא שלא היו רואים בעיניהם אלא מן, שנאמר: 'נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו', אמרו אין לנו אלא מן בשחר ומן בערב.

בבבלי יומא⁴² הובאה באותו עניין מחלוקת אמוראים: 'רבי אמי ורבי אסי: חד אמר: טעם כל המינין טעמו במן, טעם חמש המינין הללו לא טעמו בו. וחד אמר: טעם כל המינין טעמו טעמן וממשן, והללו - טעמן ולא ממשן'.

דעת חכמים מוצאת סימוכין מלשון הכתוב 'בלתי אל המן עינינו', האמורה בהקשר לחמישה מינים אלו, והמשל של המלך, בנו ופדגוגו אינו מתאים ואינו מקביל למשל. עם זאת הביא רש"י את דעתו של ר' שמעון, שהרי בחמישה מינים אלו יש נזק למעוברים ולמיניקות, ולכן אין המן משתנה לאלה, ולמציאות טבעית זו המשל מתאים. בהתלבטות זו אמנם מרמו רש"י למשל, אך אינו מביאו בשלמותו, שהרי המשל בקונטקסט המתפרש הוא בעייתו, ואינו הכרחי לפשוטו של מקרא. שיטתו זו לרמוז על מקור מדרשי מבלי להביאו, מצויה לא מעט בפירושי רש"י למקרא, וכמה

41. הספרי כתב בכל זאת 'ימשל', אך במשמעות 'כמו', ולא משל שיש לו נמשל, כמו במשפט: 'האישי שמע חרפתו ולא השיב - קָשָׁל אֶלֶם הָיָה'; או 'דגן שם כולל לתבואות השדה, למשל: חיטה, שעורה, תירס'. מכאן שאין הבדל בין רש"י לספרי, ואכן ביומא עה ע"א, ד"ה 'הללו ולא טעמו', כתב רש"י: 'שהן קשין לעוברים ומיניקות, כדאמרינן בספרי: משל אומר לאשה לא תאכלי בצל מפני התינוק'.

42. יומא עה ע"א.

דרגות יש בה:

א. כשהמדרש אינו נדרש כלל לפשוטו של מקרא. כך, למשל, בפירושו לתורה רש"י מציין כעשרים פעמים, שיש מדרשים רבים, אך אינם לפי פשוטם של מקראות; על כן אינו רומז אף למקורם,⁴³ כפי שמציין בעל 'משכיל לדוד':

דאטו מראה מקום הוא דאיכא מדרשי אגדה הרבה? דבשלמא בשאר מקומות שמביא רש"י דברי המדרש הוא משום שנשאר איזה קושי ומכוון לתרצו עפ"י האגדה, אבל הכא מאי קא משמע לן (שמי יג יז)?

ב. כשהמדרש מסייע במידה קטנה להאיר פן מסוים בביאור המקראות, רש"י מציין את המקור החז"לי ואף מצטט חלק מן המדרש. כך עשה רש"י בעשרה מקומות בפירושו לתנ"ך, כגון: במד' כא לח; כה א; שופ' ה כא; ו כה; שמ"א א כה; ו ב; יב ב; יב ה; יז נו; כד יד; כח יג; כל המקורות הללו שאובים מהתלמוד הבבלי, מקור שבאופן יחסי מצוי בידי הלומדים ונגיש להם. לעומת זאת, ספרים שלא היו בהישג ידם של הלומדים, כמו התלמוד הירושלמי והמדרשים (כמו תנחומא), רש"י מציין את מקור המדרש ואף כותב את תוכנו, כמו בפירושו לשמ"א כב ד; ישי לט א; מל"ב כ ד.

ג. מדרשים, שלדעת רש"י עונים על הגדרת הפשט, מצויים למכביר בפירושו.⁴⁴

43. ראה רש"י לברי' גח, כב, כד; ד ח; ה א; ו ג; יב ג; יט טו; כ טז; כז כח; כז מא; ל ח; מ יב; לג יג. שמי יג יז; יד כז; לג יג; ויק' ג יז; במד' ה י; ו כד; דבי יז א. וראה בספרי: שיטתו הפרשנית של רש"י עפ"י פירושו לתורה (ירושלים, תשנ"ה), עמ' 65-100.

44. ראה בספרי (המובא בהערה הקודמת), קטגוריות ב, ג, ד, ה, עמ' 23-63.

דברי סיכום

- ★ המשל נמנה כמידה כ"ו בברייתא דל"ב מדות, המיוחסות לר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי.
- ★ להוציא שלושה עניינים הלכתיים, שהתורה משתמשת בהם בניסוח מטאפורי (שמי כא יט; כב ב ודב' כב ז), אין הטקסטים ההלכתיים משתמשים בלשון אלגורית; מה שאין כן בטקסטים פרוזאיים ופיוטיים, כגון בספרות החכמה וספרות הנבואה, שם השימוש במשל מצוי למכביר, הן מטאפורה של מילה אחת, הן של משפט או ניב והן משלים בעלי עלילה ארוכה או קצרה.
- ★ גם ביצירות החז"ליות הבתר-מקראיות (תלמודים ומדרשים) נמצאים משלים למכביר הכתובים בלשון פרוזאית, ורבים מהם 'מושב חייהם' שאוב מחיי המלכים וכל הנלווה אליהם.
- ★ למרות שפע המשלים בספרות חז"ל על התורה, רש"י ממעט להשתמש בהם כאמצעי מיתודי בפירושו, להוציא כארבעים מפירושו לתורה. לאחר מיפונים של משלים אלה נמצאנו למדים, שתוכנם עוסק בבעיה מאוד אקטואלית וקריטית לאמונת ישראל ומצבו בימי חייו של רש"י, בעיה שנבעה ממסע הצלב הראשון, שבו התגוששו אדום וישמעאל, הנצרות והאיסלאם, על הזכות להיות אדוני הארץ על ארץ ישראל. הסבל הרב שסבלו קהילות ישראל מידי נושאי הצלב בדרכם לא"י והחשש להתרופפות האמונה הן בה' והן בזכות על א"י היא שהניעה את רש"י לחרוג מדרכו ולציין משלים שובי לב בעלי רגש, המחזקים את עם ישראל הדווי והמיוסר מאכזריותם הברברית של הקמים עליו. בדרך זו נקט רש"י ורק ברמיזה גם בתחילת פירושו לתורה בצטטו: 'אמר ר' יצחקי וכו'.
- ★ בבדיקת ארבעים המשלים הנ"ל קראינו לדעת, שפרט לדיבור מתחיל אחד (יהנהר הגדול נהר פרת; ברי טו יח + דב' א ז), שרש"י מביא יותר ממשל אחד, וכן בברי טו יח - שני משלים ובדב' א ז - שלושה משלים

מתוך כוונת מכוון, הרי שבשאר הדיבורים המתחילים מובא משל אחד, ותו לא.

★ דרכו הפרשנית של רש"י היא, שאין לחזור ולכתוב דבר שכבר נכתב, אלא אם כן הדברים המביעים אותו רעיון מנוסחים בלשון שונה; ואף גם זאת, בפעם השנייה הדברים מובאים רק ברמז, לדיבור המתחיל המוזכר בשנית (כמו ברי' טו יח + דב' א ז, וכן: שמי' ל טו + במד' כו א).

★ בשל האמור לעיל אין רש"י מביא יותר ממשל אחד, גם אם במקורות החז"ליים יש יותר ממשל אחד. בחירתו מדוקדקת דווקא באותו משל ששיבץ בפירושו (כדוגמת שמי' טו יב; שמי' לב לא).

★ בעיון לא מעמיק בפירושי רש"י ניתן לפעמים לחשוב, כאילו רש"י מביא יותר ממשל אחד לאותו 'דיבור מתחיל', ולא היא. כל משל מתייחס לחלק אחר בכתוב. כך הדבר לפעמים גם במקורות חז"ל, שאין לראות בהם ריבוי משלים לאותו עניין (במד' יא ה).

★ בסוף מאמרנו הצבענו על תופעה מיתודולוגית בפרשנותו של רש"י: יש פעמים שרש"י מצטט בפירושו את המשל במלואו, ויש שרק הוא רומז למקורות ומציין חלק קטן ממנו. הדבר תלוי בנחיצות המשל להבהרה יתרה הקשורה לפשוטו של הכתוב המתבאר. אם המשל בעייתי מבחינת התאמתו לקונטקסט או שתרומתו מזערית להבנת פשוטו של מקרא, ירמוז עליו רש"י, בצטטו חלק ממנו ובהפניית הלומד למקור הביבליוגרפי.

להלן רשימת המשלים שהובאו ע"י רש"י ומקורותיהם בספרות חז"ל:

מס'	הפסוק	המשל ברש"י	המקור בחז"ל
1.	בר' ג' ז	'ארורה האדמה בעבורך. מעלה לך דברים ארורים כגון זבובים ופרעושים ונמלים. משל ליוצא לתרבות רעה והבריות מקללות שדים שינק מהם.'	תנחומא כי תצא ד' : '...שלא יהא עשו יוצא לפניו ויהיו הכל אומרים: ארורים שדים שהניקו רשע זה.'
2.	בר' טו י	'ואת הצפור לא בתר. לפי שאוה"ע נמשלו לפרים ואילים ושעירים... וישראל נמשלו לבני יונה... לפיכך בתר הבהמות רמז שהאומות כלים והולכים. ואת הציפור לא בתר. רמז שיהיו ישראל קיימין לעולם.'	פרז"א פרק כז . בעניין ארבע מלכויות, ישראל והמשיח.
3.	בר' כו לד	'בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל לחזיר, שני: יכרסמנה חזיר מיער (תהי' פ' יד). החזיר הזה כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר: ראו שאני טהור, כך אלו גוזלים וחומסים ומראים עצמם כשרים...'	בר"ר סה א' : 'אסף אמר: יכרסמנה חזיר מיער. למה הוא מושלה בחזיר? אלא מה חזיר הזה בשעה שהוא רובץ הוא מפשיט את טלפיו כאומר שאני טהור כך מלכות הזאת הרשעה גוזלת וחומסת נראת כאילו מצעת את הבימה. כך עשו כל ארבעים שנה צד נשי אנשים...'
4.	שמי' א א	'וואלה שמות ב"י... אעפ"י שמנאן בחייהם בשמותם, חזר ומנאם אחר מיתתן, להודיע חבתם שנמשלו לכוכבים שמוציאם ומכניסם במספר ובשמותם, שני: 'המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא' (יש' מ כו)''.	תנ"ב שמות ב' : "מה הכוכבים הללו אינן יוצאים אלא בשמות שני' לכלם שמות יקרא' וכן בכניסתן נכנסים במנין, כך...".

מס'	הפסוק	המשל ברש"י	המקור בחז"ל
5.	שמי יג יג	פטר חמור. ולא פטר שאר בהמה טמאה. וגזרת הכתוב היא לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים...!	ב"ר צוה + שמו"ר יח י: ... הרג בכורי מצרים שהיו משולים לבהמה שני (יחזי כג) אשר בשר חמורים בשרם...!
6.	שמי יד כ (ראה גם מס' 34 להלן).	ויבא בין מחנה מצרים. משל למהלך בדרך ובנו מהלך לפניו באו לסטים לשבותו נטלו מלפניו ונתנו לאחוריו, בא זאב מאחוריו נתנו לפניו. באו לסטים לפניו וזאבים מאחוריו נתנו על זרועו ונלחם בהם!	מכילתא בשלח ד; ילק"ש שמות רמזים: רלג; הושע יא, רמז תקכ"ח.
7.	שם טו יב	נטית ימינך... משל לכלי זכוכית הנתונים בידי אדם, מטה ידו מעט והם נופלים ומשתברין.	מכילתא בשלח שירה פ"ט + ילק"ש ישעי רמז תל"ו. במכילתא - משל לביצים. בילק"ש - משל לביצים וכלי זכוכית.
8.	שם טז כח	יעד אנה מאנתם. משל הדיוט הוא: בהדי הוצא לקי כרבא. ע"י הרשעים מתגנים הכשרים.	ב"ק צב ע"א: "א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בהדי הוצא לקי כרבא... ואנא אמינא מהכא יעד אנה מאנתם לשמור..."
9.	שם יז ח	ויבא עמלק... משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך היה אותו הבן רואה חפץ ואומר: אבא טול חפץ זה ותן לי והוא נותן לו, וכן שניה, וכן שלישית, פגעו באדם אחר, אמר לו אותו הבן: ראית את אבא. אמר לו אביו: אינך יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו.	פסי"ר פי"ג ו: ... לגבור שהיה מהלך בדרך ובנו על כתפו והיו מוליכו בשוק והיה הבן רואה דבר של חפץ ואומר לאביו קח לי והוא לוקח לו פעם הראשון השני והשלישי ובנו על כתפו, בסוף ראה אחד, א"ל: ראית לאבא, מיד נטלו והשליכו לארץ.

מס'	הפסוק	המשל ברש"י	המקור בחז"ל
10.	שם ל טז (ראה גם מס' 26 להלן).	יונתת אותו על עבודת אוהל מועד. למדת שנצטווה למנותם בתחילת נדבת המשכן אחר מעשה עגל מפני שנכנס בהם מגפה... משל לצאן החביבה על בעליה שנפל בה דבר ומשפסק אמר לו לרועה: בקשה ממך מנה את צאני ודע כמה נותרו בהם, להודיע שהיא חביבה עליו...!	תנחומא ט, כי תשא: '... ויפל מן העם ביום ההוא שלשת אלפי איש. ר' מנחם בשם רב ביבי אמר: משל למלך שהיה לו צאן הרבה ונכנסו לתוכם זאבים ובקעום. אמר המלך לרועה: מנה את הצאן כמה חסרו...!
11.	שם לד א	'פסל לך. אתה שברת הראשונות, אתה פסל לך אחרות. משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות. מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע, עמד שושבינה וקרע כתובתה. אמר: אם יאמר המלך להרגה אומר לו עדיין אינה אשתך. בדק המלך ומצא שלא היה הקלקול אלא מן השפחות, נתרצה לה. אי"ל שושבינה: כתוב לך כתובה אחרת שנקרעה הראשונה. אי"ל המלך: אתה קרעת אותה, אתה קנה לה נייר אחר ואני אכתוב לה בכתב ידי.	תנחומא ל (כי תשא): כני"ל.
12.	שם לד א	'א-להי זהב... משל למלך שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח בית זונות. מה יעשה הבן שלא יחטא!	בר' לב ע"א: 'משל לאדם שהיה לו בן הרחיצו וסכו, האכילו והשקהו ותלה לו כיס על צוארו והושיבו על פתח של זונות מה יעשה אותו הבן שלא יחטא!

מס'	הפסוק	המשל ברש"י	המקור בחז"ל
13.	ויקי' ד יז	"את פני הפרוכת. ולמעלה הוא אומר 'את פני פרכת הקדשי' (ו). משל למלך שסרחה עליו מדינה אם מעוטה סרחה פמליא שלו מתקיימת, ואם כולה סרחה אין פמליא שלו מתקיימת..."	זבחים מא: '... משל למלך ב"ו שסרחה עליו מדינה אם מיעוטה סרחה, פמליא שלו מתקיימת, אם רובה סרחה אין פמליא שלו מתקיימת...!'
14.	שם ד יט	"ואת כל חלבו ירים. אעפ"י שלא פרש כאן יותרת ושתי כליות, למדין הן מיועשה לפר כאשר עשה וכו" (כ). ומפני מה לא נתפרשו בו? תנא דבי ר' ישמעאל: משל למלך שזעם על אוהבו ומיעט בסרחונו מפני חיבתו."	זבחים מא: '... משל למלך ב"ו שזעם על אוהבו ומיעט בסרחונו מפני חיבתו...!'
15.	שם י ב	יתצא אש... ר' ישמעאל אומר: שתויי יין נכנסו למקדש, תדע שאחר מיתתן הזהיר הנותרים שלא יכנסו שתויי יין למקדש משל למלך שהיה לו בן בית כדאיתא בויק"ר."	ויק"ר יב א: '... על שנכנסו שתויי יין לאוהל מועד... משל למלך שהיה לו בן בית נאמן מצאו עומד על פתח חנויות והתיו את ראשו בשתיקה ומינה בן בית אחר תחתיו, ואין אנו יודעים מפני מה הרג את הראשון, אלא ממה שמצוה את השני ואמר לא תכנס בפתח חנויות אנו יודעים שמתוך כך הרג הראשון...!'
16.	שם יא ב	זאת החיה... לשון חיים לפי שישראל דבוקים במקום... לפיכך הבדילים מן הטומאה... ולאומות לא אסר כלום. משל לרופא שנכנס לבקר את החולה וכו' כדאיתא במדרש ר' תנחומא."	תנחומא שמיני ו': '... מלה"ד: לרופא שהלך לבקר שני חולים. ראה אחד מהם שהיה בסכנה. אמר לבני ביתו, תנו לו כל מאכל שהוא מבקש. ראה האחר שעתידי לחיות, אמר להם: כך וכך מאכל יאכל וכך וכך לא יאכל. אמרו

מס'	הפסוק	המשל ברש"י	המקור בחז"ל
			לרופא: מה זה, לזה אתה אומר... אי"ל הרופא: לזה שהוא לחיים, אמרתי לו זה אכל וזה לא תאכל, אבל אותו שהוא למיתה, אמרתי להם כל מה שהוא מבקש תנו לו, שאינו לחיים...!
17.	שם יח כח	יולא תקיא הארץ אתכם. משל לבן מלך שהאכילוהו דבר מאוס שאין עומד במעיו אלא מקיאו, כך אי"י אינה מקיימת עוברי עבירה.	תו"כ קדושים, פרק יב יד: '... אי"י אינה כשאר כל הארץ, אינה מקיימת בעלי עוברי עבירות. משלו משל לה"ד לבן מלכים שהאכילוהו דבר שאינו עומד במעיו הוא מקיאו. כך אי"י אינה מקיימת עוברי עבירות...!
18.	שם כו יז	ינתתי פני... משלו משל למלך שאמר לעבדיו: פונה אני מכל עסקי ועוסק אני עמכם לרעה.	ספרא, בחוקותי, פרק ז ד: כנ"ל.
19.	במד' יא ב	ייעצק העם אל משה. משל למלך ב"ו שכעס על בנו והלך הבן אצל אוהבו של אביו ואמר לו צא ובקש עלי מאבא.	ספרי פ"ו, פרשת בהעלותך, פסקה כח: כנ"ל.
20.	שם יא ה	'את הקישואים. אמר ר' שמעון: מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו? מפני שהן קשים למניקות. אומרים לאשה: אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק. משל למלך וכי כדאיתא בספרי.	ספרי פז, בהעלותך, פסקה לא+ פסקה כט: '... משל אומר לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק. "זכרנו את הדגה. משל למלך ב"ו שמסר בנו לפדגוג והיה יושב ומפקדו ואומר לו 'הנראה שלא יאכל מאכל רע ולא ישתה משקה רע', ובכל כך היה הבן ההוא מתרעם על אביו לומר שלא מפני שאהבני אלא...".

מס'	הפסוק	המשל ברש"י	המקור בחז"ל
21.	שם יב י	יהענן סר. ואח"כ והנה מרים מצורעת כשלג. משל למלך שאמר לפדגוג: רדה את בני, אבל לא תרדנו עד שאלך מאצלך שרחמי עליו.	ספרי ק"ה: ו פיסקה מז: יהענן סר מעל האהל. משל למלך ב"ו שאמר לפדגוג: רדה את בני, אבל משאלך לי רדהו מפני שרחמי האב על הבן.
22.	שם יח ח	יואני הנה נתתי לך. לשון שמחה הוא זה... משל למלך שנתן שדה לאוהבו ולא כתב ולא חתם ולא העלה בערכאין, בא אחר וערער על השדה. אמר לו המלך : כל מי שירצה יבא ויערער נגדך, הריני כותב וחותם לך ומעלה בערכאין...!	ספרי ק"ז, קורח ב: ילפי שבא קורח כנגד אהרון וערער על הכהונה. משל למה הדבר דומה למלך ב"ו שהיה לו בן בית ונתן לו שדה אחוזה במתנה ולא כתב ולא חתם ולא העלה לו בערכים. בא אחד וערער כנגדו על השדה. א"ל המלך: כל מי שירצה יבא ויערער כנגדך על השדה בוא ואני כותב ואני חותם ואני מעלה בערכים...!
23.	שם יט כב	י'רה אדומה. משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך. אמרו: תבא אמו ותקנח הצואה. כך תבוא פרה ותכפר על העגל.	תנחומא ח (חקת): '... מלה"ד לבן שפחה שטינף פלטרין של מלך. אמר המלך תבא אמו ותקנח את הצואה. כך אמר הקב"ה תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל.
24.	שם כא כ	ימבמות הגיא אשר בשדה מואב... ולמה לא נזכר משה בשירה זו? לפי שלקה ע"י הבאר. וכיון שלא נזכר שמו של משה, לא נזכר שמו של הקב"ה. משל למלך שהיו מזמנין אותו לסעודה, אמר: אם אוהבי שם אני שם, ואם לאו איני הולך.	תנחומא כא (חקת): '... אז ישיר ישראל. מפני מה לא כתב משה שם ה', מפני שנענש על המים ואין אדם מקלס לספקלטור שלו. ולמה שמו של הקב"ה לא נזכר בה? מלה"ד לשלטון שעשה סעודה למלך. אמר המלך: פלוני אוהבי יש שם. אמרו לו: לאו. אמר המלך: אף אני איני הולך לשם...!

מס'	הפסוק	המשל ברש"י	המקור בחז"ל
29.	שם כח ב	יצו את בניי. מה אמור למעלה? יפקוד הי (כו טו). אמר לו הקב"ה: עד שאתה מצוני על בני צוה את בני עלי. משל לבית מלך שהיתה נפטרת מן העולם והיתה מפקדת לבעלה על בניה וכי כדאיתא בספרי.	ספרי פנחס יא: '... מלה"ד למלך שהיתה אשתו נפטרת מן העולם והיתה מפקדתו על בניה. אמרה לו בבקשה ממך הזהר לי בבני. א"ל: עד שאתה מפקדני על בני פקד בני עלי שלא ימרדו בי ושלא ינהגו בי מנהל בזיון...!
30.	שם לג א	'אלה מסעי... ור' תנחומא דרש בו דרשה אחרת: משל למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו. כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה כל המסעות. אמר לו: כאן ישננו, כאן הוקרנו, כאן חששת את ראשך.	תנחומא, מסעי ג. כמו ברש"י.
31.	דב' א כג	צייטב בעיני הדבר. בעיני ולא בעיני המקום. ואם בעיני משה היה טוב, למה אמרה בתוכחות? משל לאדם שאמר לחבירו: מכור לי חמורך זה, א"ל: הן. נותנו אתה לי לנסיון? א"ל: הן. כיון שראה שאין ובגבעות? א"ל: הן. כיון שראה שאין מעכבו כלום אמר הלוקח בלבו: בטוח המוכר שלא אמצא בו מום. מיד אמר לו טול מעותך, איני מנסהו.	ספרי דברים כא: '... משל לאדם שאמר לחבירו: מכור לי חמורך זה. א"ל: הן. נותן אתה לי לנסיון? א"ל: הן. בוא אתה ואני אראך כמה הוא נושא בר וכמה הוא נושא בבקעה. כיון שראה שאין מעכבו כלום. א"ל בשביל לשאת מעותי, לכך...!

מס'	הפסוק	המשל ברש"י	המקור בחז"ל
32. 33.	שם א כז	'בשנאת ה' אותנו. והוא היה אוהב אתכם אבל אתם שונאים אותו משל הדיוט אומר: מה דבלבך על רחמך - מה דבלביה עלך. מה דבלביה עלך. 'בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים - הוצאתו לשנאה היתה. משל למלך ב"ו שהיו לו שני בנים ויש לו שתי שדות אחת של שקיא ואחת של בעל. למי שהוא אוהב נותן של שקיא, ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל...!	ספרי דברים כד: 'בשנאת ה' אותנו... משל הדיוט הוא: מה דבלבך על רחמך - מה דבלביה עלך. תנחומא בומר שלה יט (תוספות): 'בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים... משל ההדיוט אומר: מה בלבך על חברך - מה שבלבי עלי. בשנאת ה' אותנו... משל למלך ב"ו שיש לו בנים ויש לו ב' שדות אחת שקי ואחת של בעל. למי שהמלך אוהב נותן של שקי ולאותו ששונא הוא נותן לו אותה של בעל.
34.	דבי א לא (ראה לעיל מסי 6).	'... כאשר ישא איש את בנו. כמו שפרשתי אצל: ויסע מלאך ה' ההולך לפני מחנה ישראל (שמי' יד יט-כ): משל למהלך בדרך ובנו לפניו באו לסטים לשבותו.	ראה לעיל מסי 6.
35.	שם יא יז	יאבדתם מהרה... משל למלך ששלח בנו לבית המשתה והיה יושב ומפקדו אל תאכל יותר מצרכך שתבא נקי לביתך. ולא השגיח הבן ההוא, אכל ושתה יותר מצרכו והקיא וטנף את כל בני המסיבה נטלוהו בידיהו וברגליו וזרקוהו אחורי הפלטיין.	ספרי עקב ז: כברש"י.

מס'	הפסוק	המשל ברש"י	המקור בחז"ל
36.	שם כא כג	יכי קללת אלהים תלוי... משל לשני אחים תאומים שהיו דומים זה לזה. אחד נעשה מלך ואחד נתפס לליסטיא ונתלה. כל הרואה אותו אומר: המלך תלוי. צוה המלך והורידוהו.	סנהדרין מו ע"ב: יתניא אומר רבי מאיר: משלו לה"ד לשני אחים תאומים בעיר אחת, אחד מינוהו למלך ואחד יצא לליסטיות. צוה המלך ותלאוהו. כל הרואה אותו, אומר: המלך תלוי! צוה המלך והורידוהו.
37.	שם כה יח	י' אשר קרך... משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכלה לירד בתוכה. בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה, אעפ"י שנכוה הקרה אותה בפני אחרים.	תנחומא כי תצא, ט: '... ורבנן אמרי: קרך-הקרך לפני אחרים. מלה"ד לאמבטי רותחת שלא היתה בריה יכולה לירד בתוכה. בא בן בליעל אחד וקפץ לתוכה. אעפ"י שנכוה הקרה לפני אחרים. אף כאן...!
38.	ברי' טו יח דב' א ז	י' הנהר הגדול נהר פרת, משל הדיוט אומר: עבד מלך-מלך, הדבק לשחזור וישתחוו לך, קרב להאי דיהנא ואידהן.	ילק"ש בראשית, רמז כא וילק"ש לדב' א, רמז תת"א. בברי' שני משלי הדיוט ובדב' נוסף משל שלישי.
39.	ברי' לו א	י' וישב יעקב... משל למרגלית שנפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית. ד"א. וישב יעקב. הפשתני הזה נכנסו גמליו טעונים פשתן. הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה. היה פיקח אחד משיב לו: ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כלו...!	תנחומא וישב ו. ברי"ר פד ה + תנחומא וישב א.

מס'	הפסוק	המשל ברש"י	המקור בחז"ל
40.	במדי כט לו	<p>יהקרבתם עולה וגו'... משל למלך שעשה סעודה וכוי כדאיתא במס' סוכה (נה). ובמדרש ר' תנחומא לימדה תורה ד"א שמי שיש לו אכסנאי, יום ראשון מאכילו פטומות, למחר מאכילו דגים, למחר מאכילו בשר בהמה, למחר מאכילו קטניות, למחר מאכילו ירק, הולך ופוחת כפרי החגי.</p>	<p>סוכה נה ע"ב. תנחומא פנחס, יז. תנחומא בובר, טז. תוס' חולין פד, ע"א, ד"ה: יעשרתי.</p>